

Sinds begin dit jaar biedt de UGent haar onderzoekers een niet-competitieve basisfinanciering. Dat beperkt interne concurrentie en demotivatie door lage slaagpercentages bij projectaanvragen en biedt welkome zuurstof voor creatief en innovatief onderzoek.

Minder frustratie, meer intellectuele ademruimte

Verder bouwen aan een gunstiger onderzoeksklimaat

Rik Van de Walle & Mieke Van Herreweghe

UGent

De voorbije jaren heeft de Universiteit Gent (UGent) een aantal belangrijke bakens uitgezet om te komen tot een ander onderzoeksklimaat. De al te sterke klemtoon op louter kwantificering als maatstaf voor kwaliteit, ingebed in een systeem van sterk gekwantificeerde gepersonaliseerde doelstellingen voor het zelfstandig academisch personeel (ZAP), werkte verstikkend en demotiverend, en straalde ook af op andere onderzoekers. Ook faculteiten als geheel draaiden mee in een race die werd aangestuurd door een competitief allocatiemodel voor de toekenning van personeels- en andere financiële middelen. Toen de universiteit het allocatiemodel vele jaren geleden opzette, speelde het in op toenmalige (incentiverings)noden, maar na verloop van tijd zorgde het voor ongewenste neveneffecten.

In 2019 verving de UGent het competitieve model voor de verdeling van eerstegeldstroommiddelen onder de faculteiten door een systeem dat faculteiten niet langer tegen elkaar opzet. Ons nieuwe ZAP-loopbaanmodel, eind 2018 geïntroduceerd, gaat radicaal uit van vertrouwen in het kunnen van onze onderzoekers.¹ Het biedt een stevige basis voor een holistisch benadering van de beoordeling van onderzoekskwaliteit. Onderzoekers krijgen nu meer ademruimte voor creatief, innovatief en grensverleggend onderzoek.

Op zichzelf heeft een competitief systeem voor de toekenning van onderzoeksfinanciering enkele voor de hand

liggende voordelen, die we niet in twijfel trekken. Maar ook hier kan de balans te sterk overhellen en daardoor contraproductief gaan werken. Overdreven competitie staat te vaak samenwerking tussen onderzoekers in de weg. De combinatie van arbeidsintensieve aanvraagprocedures en lage slaagpercentages voor financieringsaanvragen zorgt bovendien bij velen voor frustratie en demotivatie.

Meer vertrouwen

Deze context en overwegingen leidden tot de vraag of we op het vlak van onderzoeksfinanciering niet ook wat meer

Overdreven competitie

staat te vaak

samenwerking tussen

onderzoekers in de weg

De basisfinanciering

kan ook welkome

zuurstof geven aan

risicovoller onderzoek

vertrouwen kunnen geven aan onze onderzoekers. Als we in het potentieel van onze onderzoekers geloven nadat we ze hebben aangeworven op basis van een degelijk rekruteringsproces, moeten we consequent zijn met onszelf en erop vertrouwen dat ze gedegen onderzoek zullen voeren. Daarom zijn we enkele jaren geleden voor nieuw aangeworven ZAP-leden overgegaan op de automatische toekenning van een (eenmalig) startkrediet.²

De in 2024 ingevoerde basisfinanciering voor onderzoek breidt dit principe verder uit, door aan ZAP-leden ook in hun latere loopbaan onderzoeksmiddelen ter beschikking te stellen buiten de competitieve financieringskanalen om. Deze interne niet-competitieve onderzoeksfinanciering garandeert professoren uit de doelgroep dat ze gedurende heel hun loopbaan aan de UGent over een basisfinanciering voor onderzoek beschikken. De universiteit realiseert hiermee een betere balans tussen competitief te verwerven onderzoeksmiddelen enerzijds en automatisch toegekende onderzoeksmiddelen anderzijds. Dit biedt onze onderzoekers het comfort om niet onophoudelijk te moeten wedijveren voor onderzoeksfinanciering, en zal per slotsom motiverend en stimulerend werken. De basisfinanciering kan ook welkome zuurstof geven aan meer fundamenteel gericht en aan risicovoller onderzoek. Of aan onderzoek met een verre horizon of zelfs helemaal geen horizon wat de concrete toepassing van de behaalde onderzoeksresultaten betreft – onderzoek waarvoor relatief weinig externe financieringsmogelijkheden bestaan, maar dat niettemin erg belangrijk is.

Er is in het algemeen weinig informatie beschikbaar over het ter beschikking stellen van interne niet-competitieve onderzoeksfinanciering (voor onderzoeksprojecten of onderzoeksmandaten) aan andere universiteiten. Casuïstiek leert dat meerdere universiteiten jaarlijks niet-competitieve onderzoeksfinanciering toekennen waarvan het bedrag varieert van beperkt (5000 à 15.000 euro per jaar, zoals aan de Vrije Universiteit Brussel en de Politecnico di Torino) tot substantieel (honderdduizenden euro's, zoals aan ETH Zürich en de Universiteit van Cambridge).

In de wetenschappelijke literatuur zijn veel discussies te vinden omtrent de diverse financieringsmodellen voor

onderzoek, met inbegrip van besprekingen van de voor- en nadelen van zowel competitieve als niet-competitieve onderzoeksfinanciering. Door het ontbreken van voldoende data over de onderzoeksprestatie in functie van het model van onderzoeksfinanciering over een voldoende lange periode, is het niet mogelijk om wetenschappelijk onderbouwde conclusies te trekken over het ideale model of de ideale mix van modellen.³

Draagvlak en vragen

De invoering van de basisfinanciering aan de UGent kende een uitgebreid besluitvormingstraject. De invoering ervan maakte expliciet deel uit van het programma waarmee de auteurs van dit artikel zich in 2021 kandidaat stelden voor een tweede ambtstermijn als rector en vicerector (en op basis waarvan zij die termijn ook kregen toegekend). Van het voorjaar van 2022 tot het najaar van 2023 hebben de onderzoeksraad, waarin onder meer alle faculteiten zijn vertegenwoordigd, en de raad van bestuur heel wat besprekingen gevoerd.

Hieruit bleek enerzijds een breed draagvlak voor de invoering van niet-competitieve onderzoeksfinanciering, maar anderzijds was het ook duidelijk dat er vragen waren over de concretisering daarvan: wie behoort tot de doelgroep van de basisfinanciering? Behoren professoren met een ZAP-aanstelling van (slechts) 5 of 10 procent wel of niet in combinatie met aanvullende aanstellingen ertoe? Wat zijn de toekenningmodaliteiten, in het bijzonder waar het gaat om het onderzoeksactief zijn van de aanvragers? Welke bestaande interne oproepen schrapt de universiteit om voldoende middelen vrij te maken om de basisfinanciering mogelijk te maken? Voorzien we differentiëring naargelang van de onderzoeksdiscipline, gelet op de verschillen in de kosten voor onderzoek? Hoe monitoren we gewenste en ongewenste effecten van de invoering van de basisfinanciering?

Veel vragen en veel meningen, die finaal uitmondten in de invoering van de niet-competitieve onderzoeksfinanciering (verder 'basisfinanciering' genoemd) aan de UGent.

Er bestond een

breed draagvlak

voor niet-competitieve

onderzoeksfinanciering

Financiering

Kort samengevat kennen we de basisfinanciering toe aan een ruime en welomschreven doelgroep onder de vorm van vierjarige onderzoeksprojecten. Financiering verloopt via middelen uit het Bijzonder Onderzoeksfonds (BOF). Op kruissnelheid voorzien we uiterlijk in 2027⁴ een globaal budget van 34,5 miljoen euro, wat overeenkomt met een bedrag van zo'n 30.000 euro per jaar per ZAP-lid, vrij te besteden aan onderzoek. De onderzoeksmiddelen kunnen zij besteden aan personeel, werking en/of investeringen. Het jaarlijkse bedrag van 30.000 euro is niet alleen het resultaat van de financieringscapaciteit van het BOF, maar is ook ingegeven door het uitgangspunt – doch zonder verplichting – dat de basisfinanciering moet toelaten dat twee ZAP-leden samen één doctoraatsbursaal gedurende vier jaar kunnen financieren. Naast de gezamenlijke financiering van een doctoraatsbursaal zijn er ook andere mogelijkheden qua besteding. De basisfinanciering kan een hefboom zijn voor het aantrekken van externe onderzoeksfinanciering, bijvoorbeeld als overbruggingsfinanciering in afwachting van de toekenning van nieuwe onderzoeksprojecten of -mandaten, als cofinanciering voor onderzoeksprojecten en -mandaten, of als cofinanciering van medewerkers die ondersteuning bieden bij projectmanagement of projectaanvragen. De basisfinanciering laat ook financiering toe van onderzoek waarvoor het moeilijker is financiering te ontvangen via competitieve financieringskanalen: *blue sky*-onderzoek, risicovol onderzoek, langetermijnonderzoek et cetera. En ze faciliteert eveneens (andere) interne samenwerking tussen ZAP-leden, bijvoorbeeld onder de vorm van gezamenlijke

cofinanciering van een postdoctoraal onderzoeker of onder de vorm van een geconcerteerd project.

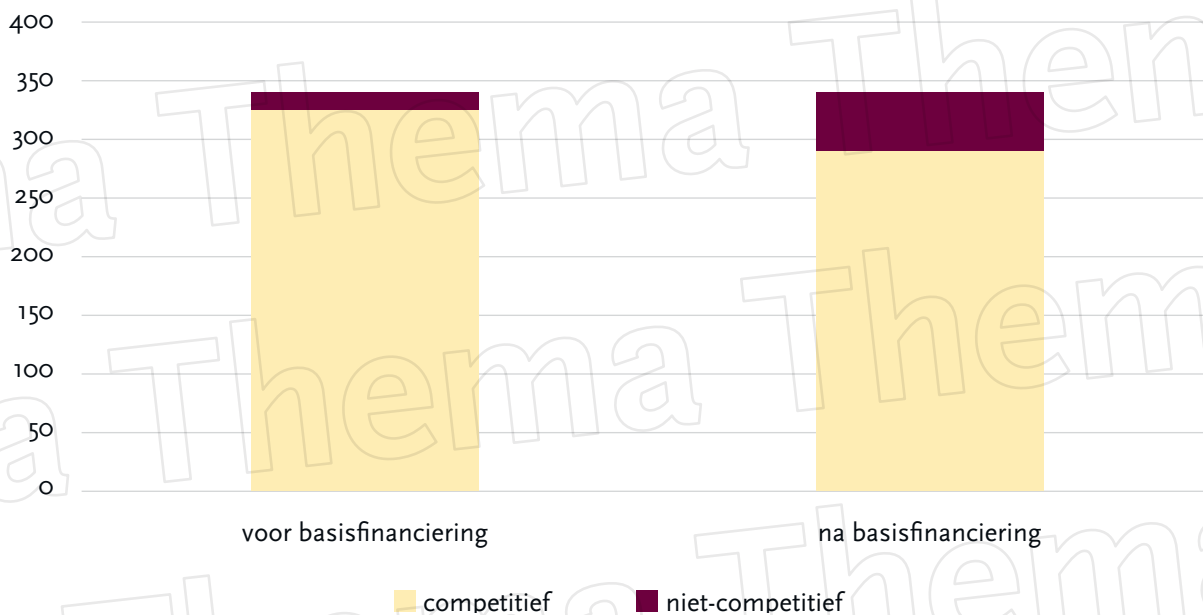
Er was discussie over het wel of niet differentiëren van de onderzoekstoelage afhankelijk van de onderzoeksdiscipline. Verschillende faculteiten wezen erop dat de werkingskosten voor onderzoek zeer sterk variëren afhankelijk van de disciplines. De universiteit achtte het evenwel haalbaar noch opportuun om de onderzoekstoelage op basis hiervan te differentiëren.

Het aandeel niet-competitieve onderzoeksfinanciering zal op kruissnelheid stijgen van 4 à 5 procent van de totale UGent-onderzoeksfinanciering (onder de vorm van de hiervoor vermelde startkredieten, maar ook onder de vorm van een doctoraatstoelage die wordt toegekend voor elk verdedigd doctoraat) tot ongeveer 14 procent. Een overgroot gedeelte van deze financiering zullen onderzoekers dus nog steeds op competitieve wijze verwerven, maar die competitie zal zich nu veel minder intern afspelen. Onderzoekers kunnen zich hierdoor meer focussen op externe oproepen. Of nog: we minimaliseren interne competitie om ruimte te creëren voor externe competitie.

Nadelen van competitie

Hoewel er in de literatuur weinig sluitende conclusies te vinden zijn over de voor- en nadelen van competitieve onderzoeksfinanciering, zijn een aantal nadelige effecten zeker niet onbekend. Deze effecten ondersteunen

Onderzoeksfinanciering UGent (miljoen EUR)

Figuur 1 Onderzoeksfinanciering aan de UGent

de invoering van (een deel) niet-competitieve onderzoeksfinanciering.

Competitieve projectaanvragen worden beoordeeld op de kwaliteiten van het onderzoeksvorstel en van de onderzoeker (desgevallend ingebed in een onderzoeksgroep). Bij de beoordeling van dit laatste element houdt de beoordeling (mee) rekening met *past performance* (in de vorm van publicaties, impact et cetera), wat betekent dat een onderzoeker of onderzoeksgroep meer kans maakt op financiering naarmate het tijdens eerdere projecten opgebouwde track record groter wordt. Reeds verworven financiering wordt zo een factor bij het verwerven van toekomstige financiering (het mattheuseffect).

Daarnaast kent het peerreviewsysteem, dat een belangrijke plaats in het huidige selectieproces inneemt, belangrijke imperfecties. Zo kunnen peers wel een onderscheid maken tussen projecten met een (te) beperkte kwaliteit en goede voorstellen, maar veel minder tussen bijvoorbeeld 'excellente' en 'excellenter' voorstellen. In een situatie waarin niet alle goede projecten financiering ontvangen, moeten deze peers bijgevolg arbitraire keuzes maken. Ze zijn daarenboven niet vrij van bias in hun keuzes. De aanvragers van projecten gaan zich ook aanpassen aan de (veronderstelde?) verwachtingen van de evaluatoren. Een belangrijk risico hierbij is dat onder meer blue sky-, risicovol, niet-mainstream, innovatief en interdisciplinair onderzoek minder kans maakt op financiering.

Competitieve oproepen kennen verdoken (administratie-)kosten, die wegen op de efficiëntie en doeltreffendheid van het systeem. De selectie en opvolging van de projecten vereist aan de kant van de financiers een substantiële administratie. De evaluatie van de voorstellen vraagt veel tijd van de reviewers en de begunstigen besteden op hun beurt tijd aan verantwoording en administratieve opvolging – tijd die ze in beide gevallen niet aan onderzoek kunnen besteden.⁵

Bovendien bleek er bij deze interne calls meer vraag dan aanbod te zijn. Ter illustratie op basis van de cijfers van 2023: van de circa 1500 ZAP-leden binnen de UGent zijn er 1068 unieke promotoren die in de periode 2018-2022 minstens één BOF-aanvraag (doctoraatsmandaat, postdoctoraal mandaat, BOF-project, basisinfrastructuur) hebben aangevraagd, waarbij slechts 565 unieke promotoren minstens één BOF-financiering kregen toegekend. Meer dan vijfhonderd ZAP-leden hebben bijgevolg in een periode van vijf jaar wel interne onderzoeksfinanciering aangevraagd, maar niet verworven. Dat betekent dat de universiteit in die periode aan een derde van haar professoren geen eigen onderzoeksfinanciering toegekend heeft.

Bezorgdheid en vrees

Zoals eerder aangehaald ging de invoering van de basisfinanciering gepaard met uitgebreid debat; daarin kwamen

Sommigen vreesden dat de basisfinanciering ten koste zou gaan van het excellentiestreven

ook bezorgdheden aan bod. Een eerste logische vraag was of de toekenning van niet-competitieve onderzoeksfinanciering in overeenstemming is met de Vlaamse BOF-regelgeving⁶. Dat is het geval, voor zover de universiteit haar toekent onder de vorm van projectfinanciering. Het debat ging ook over de mogelijke gevolgen voor de toekomstige BOF-subsidies van de UGent, gelet op de gehanteerde BOF-verdeelsleutel⁷. Sommigen uitten hun vrees dat de toekenning van basisfinanciering ten koste zal gaan van het excellentiestreven, of dat er minder mogelijkheden zullen zijn om de onderzoekspositie van ZAP-leden te versterken, wat uiteindelijk zou kunnen leiden tot een daling van extern verworven onderzoeksfinanciering. Het feit dat de universiteit een groot gedeelte van de BOF-middelen op een niet-competitieve wijze aan alle ZAP-leden zou toekennen, impliceert uiteraard niet dat ze deze middelen niet langer zal aanwenden voor het uitvoeren en ondersteunen van wetenschappelijk onderzoek. Er is ook geen enkele reden om aan te nemen dat de onderzoeksoutput zou dalen als gevolg van de toekenning van een basisfinanciering. Die output vloeit overigens niet enkel voort uit de beschikbare BOF-financiering, maar wel uit alle verworven onderzoeksfinanciering. Zoals eerder vermeld zal de niet-competitief toegekende BOF-financiering een aandeel van hoogstens 14 procent van de totale UGent-onderzoeksfinanciering bereiken. De verwachting is dat het toekennen van niet-competitieve onderzoeksfinanciering aan meer ZAP-leden dan vandaag het geval is een hefboom zal zijn voor het verwerven van extern gefinancierde onderzoeksprojecten. De totale UGent-onderzoeksfinanciering zal naar verwachting bijgevolg stijgen, en als gevolg daarvan ook de onderzoeksoutput. Het is duidelijk dat een heldere monitoring noodzakelijk is om eventuele effecten van de invoering van de basisfinanciering te detecteren.

Dat het wegvallen van interne competitie ertoe zou kunnen leiden dat jongere ZAP-leden minder goed geoefend zullen zijn in het schrijven van projectaanvragen voor externe financiering, kunnen we ondervangen door nog meer dan

vandaag in te zetten op het aanbieden van coachingtrajecten voor projectaanvragen.

Een van de grootste discussiepunten, tot slot, betrof de keuze van de te schrappen bestaande BOF-oproepen om het benodigde budget voor de basisfinanciering vrij te maken. Jongere onderzoekers pleitten voor het behoud van een oproep voor postdoctorale mandaten, terwijl vooral vanuit de bèta- en gammafaculteiten de vraag klonk om de GOA-oproep (geconcerteerde onderzoeksacties, 4- tot 6-jarige projecten) minstens gedeeltelijk te behouden.

Finaal is besloten om nog middelen beschikbaar te houden voor de creatie van postdoctorale mandaten.

Afgelijnde doelgroep

Het uitgangspunt van de UGent is om een basisfinanciering te voorzien voor 'onderzoeksactieve' ZAP-leden. Dit zijn ZAP-leden die behoren tot een afgelijnde doelgroep en hun onderzoeksactiviteiten aantoonbaar kunnen staven. Het 'onderzoeksactief' zijn moet garanderen dat zij de BOF-middelen voor de basisfinanciering toegekend krijgen in functie van onderzoek (en onderzoeksoutput).

De volgende mensen komen in aanmerking voor de basisfinanciering:

- ZAP-leden met een aanstellingspercentage van minstens 50 procent;
- deeltijdse ZAP-leden (5-45 procent) in combinatie met een klinisch mandaat in het Universitair Ziekenhuis Gent (UZ Gent), waarbij de gezamenlijke tewerkstelling minstens 50 procent bedraagt;
- deeltijdse ZAP-leden (5-45 procent) in combinatie met een aanstelling als professor aan de Ghent University Global Campus in Zuid-Korea, waarbij de gezamenlijke tewerkstelling minstens 50 procent bedraagt;
- deeltijdse ZAP-leden (10-45 procent) in combinatie met een tweede UGent-aanstelling, waarbij de gezamenlijke tewerkstelling minstens 50 procent bedraagt.

Het toekennen van de basisfinanciering aan deeltijdse ZAP-leden (5-45 procent) was een niet-evidente beslissing. Immers: hoe groter de doelgroep, des te kleiner het

Het uitgangspunt is een basisfinanciering voor 'onderzoeksactieve'

ZAP-leden

Met de basisfinanciering

bouwen we verder aan een voor onderzoekers

gunstiger klimaat

jaarlijkse bedrag dat we per ZAP-lid als basisfinanciering kunnen toekennen. En wat hier zeker ook speelt, is de vraag of we zo niet ongewild de creatie van 5 of 10 procent ZAP-mandaten stimuleren.

In 2023 telde de UGent 298 ZAP-leden die in een 5- of 10 procent-mandaat werden aangeworven (op een totale populatie van 1500); de overgrote meerderheid ervan (221) bij de faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen. Anderzijds zijn er gegronde argumenten om niet louter het ZAP-aanstellingspercentage als criterium te gebruiken, maar rekening te houden met eventuele andere aanstellingen binnen de UGent, of binnen een met de UGent nauw geaffilieerde onderzoeksinstituten, die ook onderzoek mogelijk maken (deze ZAP-leden kunnen ook aanvragen indienen bij het BOF). Bovendien komt hun onderzoeksoutput integraal ten goede van de UGent in het kader van diverse verdeelsleutels.

Een bijzondere factor in dit debat is de verwevenheid met het UZ Gent. Op basis van een juridische analyse bleek dat we geen onderscheid kunnen maken tussen voltijdse ZAP-leden en deeltijdse ZAP-leden (5-45 procent) uit de faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen van wie de aanstelling aan de UGent en de aanstelling aan het UZ Gent (als staf lid – klinisch mandaat) samen een voltijdse tewerkstelling uitmaken. Vertrekkende van deze vaststelling hebben we finaal besloten dat we ook overige groepen van ZAP-leden die een deeltijds ZAP-mandaat combineren met een andere onderzoeksaanstelling gelijk dienen te stellen met voltijdse ZAP-leden voor wat de toekenning van de jaarlijkse basisfinanciering betreft.

Tot slot dienen we te specificeren wat we bedoelen met 'onderzoeksactief'. We hebben dit gedefinieerd door middel van de volgende drie cumulatieve voorwaarden waaraan ZAP-leden moeten voldoen op het ogenblik dat zij basisfinanciering aanvragen:

- gedurende de afgelopen drie jaar heeft het ZAP-lid externe onderzoeksfinanciering aangevraagd of toegekend gekregen;
- gedurende de afgelopen drie jaar heeft het ZAP-lid gepubliceerd;

Financiering

- gedurende de afgelopen drie jaar was het ZAP-lid promotor van een doctoraat (doctoraat in voorbereiding of afgerond doctoraat).

Het is uiteraard noodzakelijk om intern te verduidelijken wat we concreet verstaan onder elk van deze voorwaarden. Om één voorbeeld te geven: als we spreken over toegekende of aangevraagde externe onderzoeksfinanciering, betekent dat dat er steeds een publieke en/of competitieve oproep aan de basis moet liggen.

Monitoring

We haalden eerder reeds aan dat het vandaag niet mogelijk is om wetenschappelijk onderbouwde conclusies te trekken met betrekking tot het ideale model of de ideale mix van modellen.³ De invoering van de basisfinanciering aan de UGent zal daarom gepaard gaan met monitoring. Zowel kwantitatieve als kwalitatieve parameters zullen we opvolgen. Sommige effecten, als ze er zouden zijn, zullen pas na enkele jaren zichtbaar worden (bijvoorbeeld het effect op het aantal verdedigde doctoraten); tendensen in cijfers zeggen bovendien niet automatisch iets over causale verbanden. De monitoring vertrouwen we toe aan een daartoe opgerichte werkgroep.

Met de invoering van de basisfinanciering bouwt de UGent verder aan een voor onderzoekers gunstiger klimaat. Na een grondige vernieuwing van het ZAP-loopbaanbeleid, met meer focus op een kwalitatieve en ondersteunende benadering, en het wegschrijven van interne competitie tussen faculteiten in de context van het allocatiemodel voor de toekenning van personeels- en andere financiële middelen aan de faculteiten, biedt de nieuwe basisfinanciering meer intellectuele ademruimte. Of en welke andere – wel of niet ongewenste – effecten hiermee op termijn gepaard kunnen gaan is vandaag een onbekende, maar zullen we nauwgezet opvolgen.

Rik Van de Walle

is rector van UGent

Mieke Van Herreweghe

is vicerector van UGent

Noten

- Zie www.ugent.be/nl/jobs/mobiliteit-loopbaanpaden/loopbaanpad/zap voor meer informatie.
- Alle nieuwe ZAP-leden met een minimaal aanstellingspercentage van 50 procent bij de start van hun aanstelling of benoeming aan de UGent en alle ZAP-leden wier aanstelling aan de UGent wordt uitgebreid naar minstens 50 procent hebben recht op een automatisch toegekend startkrediet van 230.000 euro. Het budget wordt toegekend als een vierjarig project en is voldoende om één doctoraatsonderzoeker (bursaal) zonder anciënniteit aan te stellen gedurende een periode van vier jaar.

- Zie bijvoorbeeld link.springer.com/article/10.1007/s11192-020-03449-x en de daarin vermelde referenties.
- De basisfinanciering is afkomstig van BOF-middelen. Om het beoogde bedrag vrij te maken wordt een aantal oproepen (voor projecten, mandaten, basisuitrusting) geschrapt. Lopende initiatieven worden uiteraard verder gehonoreerd, waardoor de middelen stapsgewijs vrijkomen naargelang deze lopende initiatieven worden beëindigd.
- Zie OESO (2018), *Effective operation of competitive research funding systems*. OECD Science, Technology and Industry Policy Papers, No. 57. OECD Publishing, Parijs. doi.org/10.1787/2ae8c0dc-en
- Zie data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=14492.
- Zie artikels 25-41 van het BOF-besluit (voetnoot 5). Sturende parameters zijn aantal publicaties en citaties, aandeel in doctoraatsdiploma's, citatiedistributies, internationale samenwerking, budgettaire return uit Europese kaderprogramma's, gedefinieerde interdisciplinariteits- en diversiteitsparameters.